(35) Non UGC. (7)

July to Dec. 2013 13-14

ISSN No. 2229-5437

त्रैमासिक

आत्मप्रत्यय

वर्ष तिसरे, चौथे ■ अंक चौथा, पहिला जुलै - सप्टें., ऑक्टो. - डिसेंबर २०१३ स्वविषयक जाणिवांचा आविष्कार

An Internationally Referred, Registered & Peer Reviewed, Reputed Research Journal in Marathi

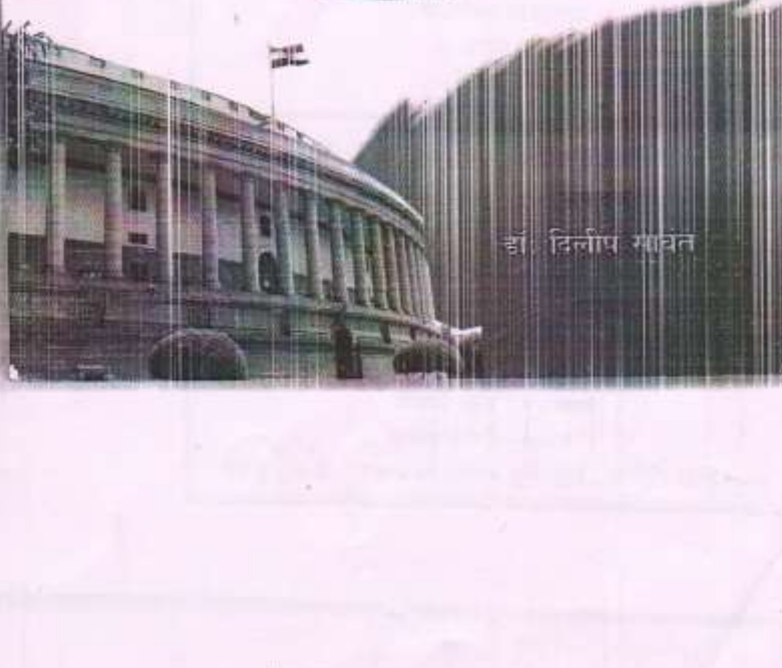

डॉ. दिलीप सावंत

हेती

il.com

पाठवावी. सि.डी. व प्रिंट

I-DVB-TTDhruv,

केलेला असावा.

न,स्थळ, प्रकाशन वर्ष व

स्वत:च्या सहीने

किंवा अडचण आल्यास

शी संपर्क साधावा.

त्याच मा

52175239511

अनुक्रमणिका

१. भ्रष्ट वर्तमानकाळाचे वस्त्रहरण करणारी कविता - प्रा. सुशिलप्रकाश चिमोरे

२. गोल्ला जमातीतील विधी विज्ञान : एक दृष्टीकोन - डॉ. चंद्रशेखर वाकेवाड ७

३. पोतराज : मरीआईचा उपासक - डॉ. महादेव देशमुख १४

४. अण्णाभाऊ साठे यांचा साहित्यविचार - डॉ. सारीपुत्र तुपेरे २२

५. शाहीरी वाङ्मयातील अध्यात्म : गण - गजलवार रमाकांत २९

६. जागतिकीकरणाचे कादंबरीतील प्रतिबिंब - प्रा. श्रीराम कऱ्हाळे ३४

७. स्त्रीवादी मराठी साहित्य प्रवाह निर्मिती व सद्य स्थिती -
प्रा. रामदिनेधार गोविंद ३८

८. जगदीश कदम यांच्या कवितेतील शेतकरी - प्रा. रोडगे गोरोबा ४४

९. महाराष्ट्राच्या जडणघडणीत महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक योगदान -
डॉ. पांडूरंग भोसले ४८

१०. उत्तम कांबळेंची जडणघडण - लता पवार ५२

११. भालचंद्र नेमाडे - डॉ. चित्रा म्हाळस ६१

१२. लग्नविधी गाणी : एक अभ्यास - डॉ. कांत जाधव ६६

१३. आंबेडकरी आव्हान व आत्मशोधाची मर्मग्राही अभिव्यक्ती - प्रारंभ -
डॉ. शत्रुघ्न जाधव ८२

१४. गोंधळी विधीतील भवानी - भक्ती - प्रा. नवनाथ शिंदे ९१

१५. यशवंतराव चव्हाण यांची साहित्यिकविषयीची भुमिका - कोकाटे के.व्ही. ९८

१६. मराठी साहित्य आणि मराठी चित्रपट यांचा संबंध - प्रा. अजित कांबळे १०८

१७. ऊस पिकाचा जागतिक इतिहास : एक अवलोकन -
प्रा. राजाराम पाटील, प्रा. राजमती पाटील ११३

१८. जाती निर्मूलन व डॉ. आंबेडकर - प्रा. रंदिल गजेंद्र १२१

१९. मराठीतील विज्ञान साहित्याचे स्वरुप - प्रा. सतीश पाटील १२५

२०. १९६० नंतरच्या ग्रामीण कथेची वाटचाल - प्रा. प्रल्हाद जाधव १३०

२१. यशवंतराव चव्हाण यांचे वक्तृत्व - प्रा. प्रभाकर पवार १३८

२२. मानसशास्त्र आणि मराठी साहित्य - प्रा. संध्या जाधव १४३

२३. सामाजिक नाटकातील वैचारिक वास्तव - मंदाकिनी गणेशराव चवरे / माहुरे १४९

२४. संत जनाबाई श्रीकृष्ण कथेतील लोकतत्व - डॉ. द.ल. फलके १५३

२५. विपोत्सव अंतरीचा - विमल शेंडे १६०

१६४

ISSN - 2229-5437

ज्योतिरावांनी महाराष्ट्राच्या शैक्षणिक क्षेत्रात जे अमूल्य योगदान दिले आहे त्यामुळे आज महाराष्ट्र प्रगतीपथावर दिसत आहे. कारण ज्योतिरावांनी प्रज्वलित केलेली शिक्षणाची ज्योत पुढे राजर्षी छत्रपती शाहू, कर्मवीर भाऊराव पाटील, नाशिकचे रावसाहेब थोरात, भाऊसाहेब हिरे, नगरचे रावबहादूर नवले, विदर्भाचे डॉ. पंजाबराव देशमुख, पुण्याचे गुरुवर्य बाबूराव जगताप, श्री. बाबूराव जेधे आणि कोल्हापूरचे बापूजी साळुंखे या झुंजार कार्यकर्त्यांनी ग्रामीण भागात नेली.

माणसे मग ती तत्वनिष्ठ असो वा नसो, अमरपट्टा घेऊन येत नाहीत. माणसे जातात पण त्यांची तत्वे जात नाहीत. काही दिवस, काही वर्षे सुप्तावस्थेत गेल्यासारखी वाटतात. पण जेव्हा इतिहासाची पाने चाळली जातील तेव्हा 'ज्योतिराव-सावित्री' या दाम्पत्याने केलेले कार्य स्मरेल. वेगवेगळ्या संदर्भात, वेगवेगळ्या प्रसंगात ही माणसे कशी वागली? कशी बोलली? काय लिहिले? याची चिकित्सा करणारी काही पाने असतील. इतिहास निरनिराळ्या घटना प्रकाशात आणित कारण त्याला सत्याशिवाय पर्याय नसतो. म्हणून हा इतिहास अखिल महाराष्ट्रालाच नव्हे तर मानवजातीला सांगेल की एक धवलविचारांचा, सत्यधर्माचा ध्यास घेतलेला, विद्यादानाचे व्रत घेतलेला प्रकाशवेडा ज्योती, मनुष्यजातीला उन्नत करण्यासाठी होऊन गेला. महात्मा फुले यांनी महाराष्ट्रात केलेले शैक्षणिक कार्य केवळ महाराष्ट्राच्याच नव्हे तर संपूर्ण भारतवर्षातील मानाचे पान ठरावे असेच आहे असे म्हणता येईल.

संदर्भग्रंथ सूची :

१. म. जोतीराव फुले, कोतापल्ले नागनाथ (संपा.), "शेतकऱ्याचा असूड", मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुनर्मुद्रण २०१३, पृ. १.
२. तत्रैव, पृ. ६२
३. नरके हरी (संपा.) "महात्मा ज्योतीराव फुले समग्र साहित्य १ : गुलामी", महाराष्ट्र शासन, मुंबई, प्र.आ. [illegible], पृ. ७.
४. कीर धनंजय, "महात्मा जोतीराव फुले", पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, पाचवी आवृत्ती २०१२, पृ. ३०५.
५. चिपळूणकर विष्णुशास्त्री, "निबंधमाला खंड १", वरदा प्रकाशन, पुणे, पाचवी आवृत्ती, जाने. १९९३, पृ. १०२०.
६. उनि. कीर धनंजय, पृ. ९४.

ISSN - 2229-5437

१०) उत्तम कांबळेची जडण घडण

लता पवार, वास्तुपार्क प्लॉट नं. ६८-७१, जाचक नगर, जयभवानी रोड, नाशिक रोड, ता.जि. नाशिक

प्रकाशातील व्यक्तींचे अप्रकाशित जीवन जाणून घेण्याची उत्सुकता सर्वसामान्यांना असते. ठाणे येथे झालेल्या ८४ व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष सकाळ सारख्या एका प्रसिद्ध वर्तमानपत्राचे संपादक उत्तम कांबळे यांच्या जीवनाची वाटचाल पाहताना त्यांच्या बालपणातील काळ व त्या काळातील आपल्या देशाची, राजकीय, सामाजिक, सांस्कृतिक पार्श्वभूमी तपासावी लागते. कांबळेंचा जन्म १९५६ चा सात पिढ्या शाळेची पायरी न चढलेल्या, शूद्राती शूद्र जातीत जन्म. घरात दारिद्र्याचा मिट्ट काळोख वडील मिलिटरीत शिपाई होते. आई इकडे मोलमजुरी करून घर चालवायची तिच्या मजुरीत भागेना म्हणून बालपणापासून सर्व भावंडांना मिळेल ते काम करावे लागे. दळण दाणा, अंगण, पाणी सर्व रोजचे रोजच करावे लागे त्यामुळे सर्व जण सतत कामाला जुंपलेले असायचे. त्यांच्या (आईचे वडील) त्यात जाती व्यवस्थेमुळे असंख्य अडचणी उभ्या राहात. आजोबांनी नातवाचे नाव शाळेत घातले. जळण गोळा करणे, पाणी आणणे, शेळ्या बांधणे अशी कामातील ती कामे करतच ते शिकत होते.

पुढे खेडेगावात, किर्तन भजन, तमाशा नाटक येई कांबळेंना त्याचे फार आकर्षण वाटे नाटक पाहून आल्यावर आपणही असे नाटक लिहावे असे त्यांना वाटे त्या प्रभावातून शालेय वयातच त्यांनी नारायणरावाचा वध या पाठ्यपुस्तकातील धड्याचे नाटकात रूपांतर केले होते व शालेय कार्यक्रमामध्ये ते सादरही केले होते. लहानपणी [illegible] त्यांना लहानपणापासून साहित्याची ओढ होती हे लक्षात येते. [illegible] आठवड्यावर आठवडे बाजारात गेले असता त्यांना तेथे [illegible] नावाचे पुस्तक दिसले अतिरिक्त कामे करून पैसे जमल्यावर त्यांनी ते पुस्तक घेतले हे वाचन नंतर त्यांना वाचनाची ओढच लागली. 'दारिद्र्य दूर करणारे शनिमहात्म्य त्यांच्या दृष्टिस पडले.' हे पुस्तक वाचून गरीबी दूर करण्यासाठी त्यांनी खूप उपाय केले परंतु दारिद्र्य काही दूर झाले नाही मात्र अशा प्रयोगांनी दारिद्र्य जात नाही याची खात्री पटली.

शाळेत असताना कांबळेंना जातिव्यवस्थेचा जबर मार बसला होता. सवर्णांच्या मुलीने आणलेल्या पाण्याच्या घागरीला चुकून त्यांचा स्पर्श झाला घागर बाटली म्हणून शिक्षकाने त्यांना बेदम मारले होते. या मारामुळे जातीव्यवस्थेला